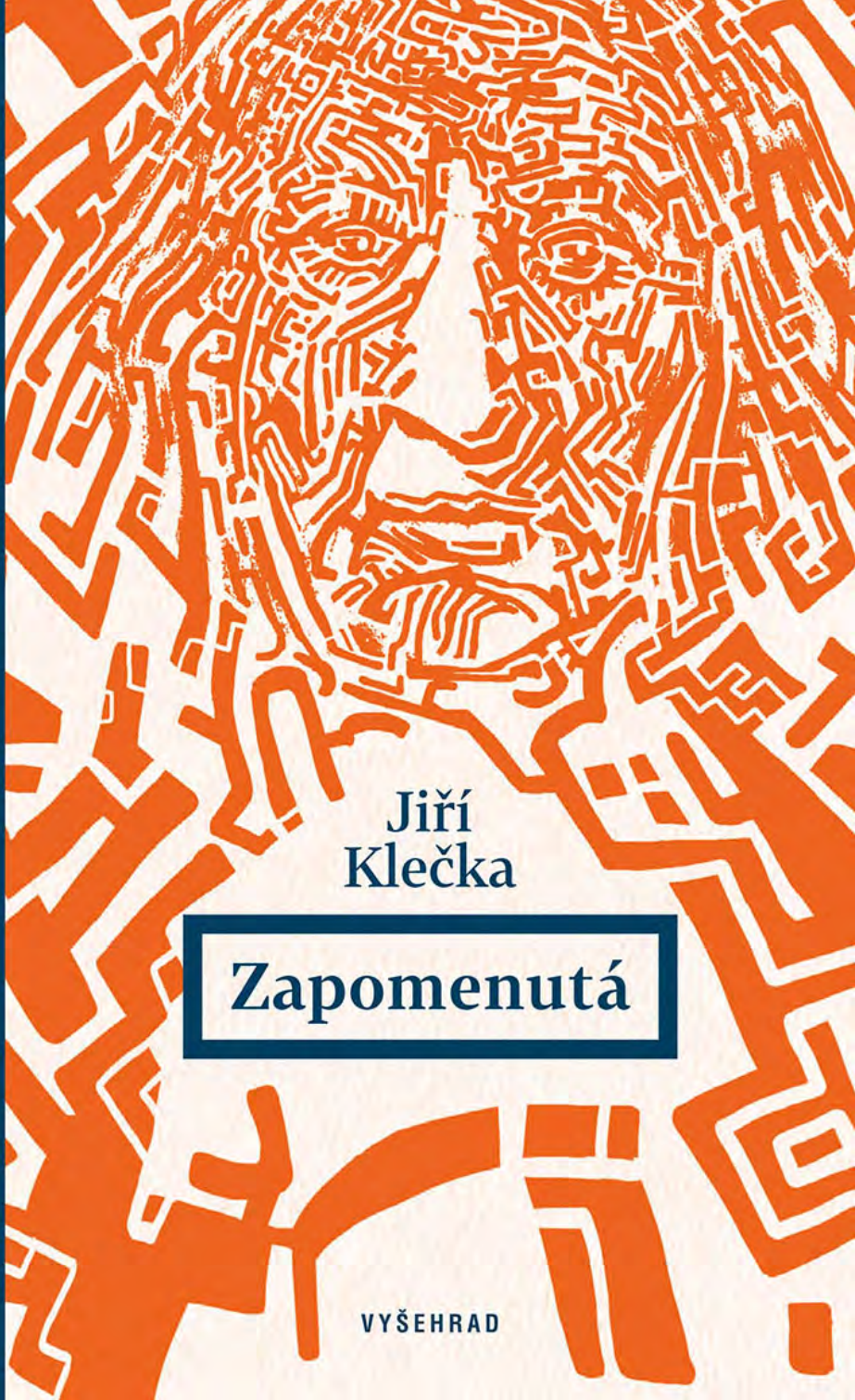

Jiří Klečka

Zapomenutá

VYŠEHRAD

Zapomenutá

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Jiří Klečka
Zapomenutá – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Jiří
Klečka

Zapomenutá

Jiří
Klečka

Zapomenutá

VYŠEHRAD

© Jiří Klečka, 2023
Cover illustrations © Sylvie Svobodová, 2023

ISBN tištěné verze 978-80-7601-872-3
ISBN e-knihy 978-80-7601-885-3 (1. zveřejnění, 2023) (ePDF)
ISBN e-knihy 978-80-7601-886-0 (1. zveřejnění, 2023) (epub)
ISBN e-knihy 978-80-7601-887-7 (1. zveřejnění, 2023) (mobi)

Tetě Boženě.
A všem, co se stejně jako ona
ztratili v labyrintu.

Vzpomínka na spravedlivého je k požehnání,
kdežto jméno ničemy páchne hnilobou.

Kniha Přísloví 10,7

Prolog o kameni

Vůbec první cihla *Domu paměti*, původně známého jako *Das Militärhospital Riesel*, byla položena v první polovině 19. století. Člověkem, který tak učinil, byl hrabě Jan Leopold Rýšl, jenž pod vlivem svého otce, veterána napoleonských válek, vždy uznával vojenské hodnosti – nebylo divu, když právě vojenská kariéra pozvedla jeho otce a potažmo celý rod ze sedláckých nížin do moravského hraběcího stavu. Rýšlův otec sice na podzim roku 1830 podlehl tuberkulóze a o tehdy třináctiletého chlapce se musela starat pouze jeho matka, nicméně hrabě nikdy nezapomněl na to, jak jeho otec do poslední chvíle myslel na své spolubojovníky a ctil je. Byly to hlavně tyto vzpomínky, které jej přivedly k myšlence vybudovat zařízení, v němž by se vojenští veteráni mohli zotavovat ze svých ran. Dlouho pak hledal prostor, kde by svůj záměr mohl naplnit. Našel jej v již dlouho opuštěném údolí na pravé straně povodí Opavy poblíž hranic s Polskem, kde ještě v první polovině 17. století stálo městečko s názvem Zurčí. Na jeho místě nyní bylo pouze několik trosek a zarostlých cest. Jak se později ukázalo, tento již tak velkolepý čin, v očích mnoha současníků to byl možná spíš projev bláznovství, byl pouze dílkem v mnohem větší skládačce. Hrabě Rýšl se totiž rozhodl na základech zaniklého města vybudovat rovnou celé lázně.

Životopisci hraběte Rýšla popisovali jako vzdělaného a zcestovalého člověka s vazbami na světové umělce. Tyto kontakty

nakonec využil a k projektu azylového domu a lázní přizval italského architekta Giacoma Broggia a francouzského stavitele Jeana-Paula de Vaubase. Sám hrabě Rýšl rozhodl, že nejdřív ze všeho má být jakožto otcův epitaf postaven hospitál.

Jako první tedy vznikla složitá vodovodní síť inspirovaná městy západní Evropy, na jejíž realizaci byl kvůli rozlehlosti hospitálu kladen velký důraz. První uskutečněnou stavbou po dokončení podzemní části na podzim roku 1858 byla kaple s přídomkem „Matčina", která byla umístěna do zahrady v samotném středu celého komplexu. Tato budova byla pro změnu vyjádřením hluboké úcty Rýšlově matce, v té době již velmi nemocné, silně nábožensky založené ženě, která výchově svého syna obětovala vše a nikdy se už znovu neprovdala. V době svého dokončení vzbudila kaple značný rozruch, protože byla přístupná pouze zevnitř hospitálu. Hrabě s architekty to odůvodnili tím, že toto místo je určené pro duchovní ztišení trpících. Jejich soužení není třeba vystavovat na odiv.

Pak přišlo na řadu vybudování kruhové stavby, která měla sloužit ke vstupu do jednotlivých křídel, takzvaných osmi paprsků, tedy dvoupodlažních křídel o délce šedesáti metrů, v nichž byly umístěné jednotlivé ubikace. Prvním vystaveným křídlem bylo severozápadní, jehož spodní patro bylo určené ke stravování a slavnostním ceremoniím (nic tak nevzpruží mysl vojáka jako správná oficialita). Z východní strany hospitálu pak bylo možné projít do rozložité zahrady, kterou společně s jednotlivými křídly obepínala vysoká zeď. Z ptačí perspektivy připomínal vojenský lazaret otevřené oko, přičemž půdorys kaple pak byla panenka a jednotlivá křídla tvořila řasy. Některým pozorovatelům pak komplex evokoval obraz slunce nebo pavouka. O tom, co má stavba znázorňovat, se ostatně vedly spory již v době jejího vzniku, a nebylo tomu jinak ani dnes.

Hrabě Rýšl z otcova vyprávění velmi dobře znal dopady války na duši člověka a věděl, že má rozmanité podoby. Aby tento aspekt dobře podchytil, přizval k tvorbě návrhu zástupce řádu milosrdných bratří, z nichž někteří ve válce sloužili a duševním slabostem rozuměli jako málokterý smrtelník. Ti

pak určili typologii a závažnost válečných zranění – od relativně lehkých poranění, majících za následek návaly úzkosti či vzteku, až po ta, která veteránům sebrala i zdravý rozum (tito pacienti pak v hospitálu v poklidu dožívali své životy, které v podstatě sestávaly z nikdy nekončících válek v jejich hlavách) – a rozdělili je do jednotlivých křídel, přičemž první patro severozápadního paprsku zůstalo vyhrazené pro potřeby personálu a samotných bratří. Jihozápadní křídlo pak sloužilo ošetřovatelské činnosti, zahrnující léčivé koupele a relaxaci.

Již v průběhu dokončování stavby hospitálu se rozjely naplno práce na jednotlivých pilířích lázeňského města, jimiž měly být budovy knihovny s domem pro movitější hosty, hostince, divadla a v neposlední řadě dlouhá promenáda.

Vojenský hospitál Riesel byl dostavěný v roce 1865. O rok později pak proběhla prusko-rakouská válka, v níž během dvou měsíců zemřelo na sto padesát tisíc vojáků. Bleskové války se zúčastnil také sám hrabě Rýšl. Zřejmě i to bylo důvodem, proč pak mohl jeho hospitál sehrát významnou úlohu při pomoci veteránům tohoto konfliktu, kteří se potýkali jak s duševními následky, tak s pruskou cholerou. Zařízení plně fungovalo do roku 1875, kdy si hrabě nešťastným pádem z koně poranil páteř a po několika útrpných dnech zranění podlehl. Smrt hraběte znamenala také konec slibně se rozvíjejícího lázeňského města, které již v té době navštěvovali hosté z celé Moravy a velké části Čech. Žádný z pozůstalých ovšem nebyl připraven v tak složitém projektu pokračovat, a tak lázeňské město během několika let pozvolna ztratilo svůj půvab i pravidelné hosty.

Správu hospitálu po smrti hraběte převzal jezuitský řád, a to až do roku 1938, kdy veškeré plány a cíle přerušila Mnichovská dohoda. Řád byl donucen areál opustit a společně s ním byli do různých zařízení transportováni i jeho obyvatelé. V období druhé světové války pak komplex ve tvaru oka (či slunce nebo pavouka) sloužil jako skladiště uměleckých předmětů, které sem byly svážené z celé republiky a pohraničí. Po skončení války zůstal areál nevyužitý, po osmačtyřicátém se jej pak

zmocnili komunisté a přeměnili jej nejdřív na agrární školu a na konci šedesátých let na vyšetřovnu StB pro celou Moravu. Rozlehlé chodby a členitost stavby byly ideální k tomu, aby se v nich ztráceli nepohodlní lidé.

V březnu 1990, pouhých několik měsíců po sametové revoluci, se k dědictví hospitálu přihlásila pokračovatelka rodu Rýšlů, jejíž rodina na samém začátku druhé světové války emigrovala do Velké Británie. Zákulisní vyjednávání trvalo krátce (i kvůli obavám, že se do sporu vloží Národní památkový ústav nebo přímo UNESCO, k čemuž nakonec nedošlo), něco málo přes rok, a nakonec hraběnka již poměrně nevýznamného rodu získala objekt do své péče. V polovině roku 1991 pak konečně mohly začít rozsáhlé rekonstrukce, jejichž součástí bylo i zřízení čtyř výtahů pro snadnější logistiku – na každá dvě křídla jeden výtah v prostorách schodišť, původně umístěných mezi jednotlivé vchody. Ta trvala další rok. Po dokončení získala stavba nový název, Dům paměti, a jako soukromý objekt začala poskytovat útočiště osobám s kognitivní poruchou paměti.

Vizionář již nežil, ale jeho vize přečkala různé války i režimy. Unikátní rozvržení budovy zůstalo zachováno a stejně tak i složitý kanalizační systém, nad nímž ve skromně zařízených pokojích naříkali vojáci. Zde nalezly svůj úkryt již dále nikým nespatřené umělecké výtvory a nepřátelé lidově demokratického socialismu tu škrábali vzkazy do stěn.

Kámen totiž přežije všechno.

Prolog o vodě

Vždycky se bála, že se utopí. Voda jí naháněla strach, ať už sladká, nebo slaná. V podobě řek, jezer, moří. Držela se od ní, pokud to šlo. Protože její podvědomí jí říkalo, že voda bude mít něco do činění s její smrtí. Ve vodě zemřela nakonec i její matka.

A tak když Boženu voda poprvé strhla pod hladinu, vylíhla se jí v hlavě krátká myšlenka, tak jako se motýl klube z kukly, a pak roztáhla křídla. Ta myšlenka zněla: *Už jsi mi unikala dost dlouho.*

Slyšela hukot, prázdný a zároveň všepohlcující. A tepání srdce, které odmítalo zemřít, i když byl zřejmě už vhodný čas. Cítila proud, který ji nesl neznámo kam. Oblečení ji táhlo dolů jako starý vrak klesající ke dnu jezera. Nemohla se nadechnout. A možná to byl právě nedostatek vzduchu, který ji přenesl zpátky do vzpomínky na chvíli, kdy se všechno změnilo. Tato vzpomínka ovšem nebyla pouze tím, co prožila: byla současně i tím, co prožívá právě nyní.

Jsou u doktora, manželova kamaráda z práce. Vilém si již delší dobu stěžuje na velké bolesti břicha. Někdy jej to dožene tak silně, že pouze celý den leží v posteli a naříká.

Sedí v ordinaci, Božena houpe Libušku, jejich nejmladší dcerku, na svém klíně.

„Teď jsi neviditelná," zašeptá holčičce do ouška, ta se zasměje cinkavým smíchem a rozpustí se do vzduchu. Libuška se natáhne po červené pastelce, která leží na doktorově stole, a drobnými prstíky ji uchopí. Předstírá, že je neviditelná, a dospělí s ní tu hru hrají možná až příliš ochotně.

„A k tomu mám ty noční můry," pokračuje sklesle Vilém. „Naposled se mi zdálo o tom, že umřu při autonehodě."

„Nejspíš jenom stres," odpoví Vilémovi jeho kamarád.

„Ty křeče jsou strašný. Nechápu to. Z čeho to je? Nepiju, cvičím, kouřit jsem taky už dávno přestal."

„Musíš se šetřit, než zjistíme něco víc," radí mu doktor. „Zajeďte si na nějakou chalupu. Choďte do lesa. Nebo třeba někam k vodě."

„K vodě asi těžko, co, princezno?" ucedí Vilém a ušklíbne se na Boženu. Pak jeho obličej opět zvážní. „Potřebuju s tou bolestí něco dělat. Někdy mě to úplně paralyzuje. No pověz, Boži."

Libuška v tom okamžiku zlomí tuhu červené pastelky, ale ten zvuk je v hlomozu všech slov tak nicotný, že si jej ani jeden

z mužů nevšimne. Božena uvažuje nad tím, zda neviditelnost její dcerky činí neviditelnou i zlomenou pastelku.

„No?“ vybízí ji Vilém znovu, o poznání podrážděněji.

Božena přikývne.

Vynořila se nad hladinu. Byla zpátky. Do nosu ji praštil zatuchlý zápach vody. Ve žlutavém světle nástěnných lamp byla schopná rozeznat obrysy zčernalých cihel a hluboké rýhy. Jinak byla tma. Ale i tak si dokázala vybavit špinavou, kalnou vodu, která se nyní hnala kupředu a táhla ji s sebou jako kus ulomené větve.

Jak se sem dostala?

Otevřela pusu a zalapala po dechu. Byla to jen vteřina, ale stačilo to, aby se nadechla. Pak ji voda znovu stáhla dolů.

Otevře oči. Za oknem auta už je šero, projíždějí krajinou lesnatých kopců, skoro jako by pádili nazpět časem, který už všechno dobré nechal za sebou. Česká Kanada, vzpomene si. Jsou tady na rodinné dovolené, kterou jim před několika měsíci doporučil Vilémův doktor. Prohlíží si špičky jedlí a borovic, které se pozvolna vlní ve větru a sahají k obřím mrakům. Byl to zvláštní, klidný týden – podobný už Božena dlouho nepamatuje. Ano, byl to klidný týden, až na ten poslední den.

Dívá se do odrazu, který připomíná její tvář, a snaží si vzpomenout.

Na zadním sedadle zahlédne starší dceru Marii, před dvěma týdny jí bylo šestnáct let. Teď spí klidným spánkem, pouze nepatrné pohyby za zavřenými očními víčky dávají tušit, že její snění je živější, než by u dospívající dívky mělo být. Vedle sedí Libuše, které jsou dva roky. Nespí, něco si neustále žvatlá a sleduje svoje baculaté ručičky.

Ne. Takhle to není.

Dcery s nimi v autě nejsou. To si s ní pouze hraje její paměť.

Znovu se podívá na zadní sedadla a tentokrát je to správně. Tentokrát jsou prázdná.

Autorádio má ztlumené na slyšitelné minimum, aby neprobudila Viléma. Její manžel tvrdě spí na sedadle spolujezdce, hlavu má opřenou o okno a ztěžka oddechuje. Usnul několik minut poté, co vyjeli. Nechtěl, aby volala sanitku. Sanitky v něm vyvolávaly špatné vzpomínky.

Meky Žbirka zpívá o tom, že poprvé se člověk zamiluje pouze jednou. A zpívá také o dotycích, co přetrvají, a o smítkách, co někdy spadnou do očí.

Je klid. Podzim. Soumrak postupuje pomalu, ale neodvratně. Na přední sklo začínají padat drobné kapky deště, nepatrné, téměř jako chmýří, které se hned vypaří. Je to vzpomínka uvězněná ve vzpomínce.

Natáhne ruku před sebe a přejede prsty po tmavě červené palubní desce. Pamatuje si tu vůni. Je to Volkswagen Corrado, Vilém po tom autě strašně toužil a dokola o něm mluvil. Takových tenkrát po silnici moc nejezdilo.

Ale proč si to pamatuje? Auta ji nikdy moc nezajímala.

Po nej zvýši vlas, po nej zvýši list. Ten vlas nemal čas, ten list nemal prísť, *zpívá Meky Žbirka a nehodlá se vzdát, i když hrozí jenom krůček k tomu, aby úplně zmlknul.*

Božena uchopí kličku u dveří a otáčí jí tak dlouho, dokud zcela nestáhne okno dolů a do auta nezačne proudit čerstvý vzduch. Nadechuje se, vítr jí fouká do vlasů, lechtá ji po tváři společně s droboučkými kapkami podzimního deštíku. Zšeřelé lesy se rozestoupí, cesta klesá k jezeru, které se rozpíná do stran jako skvrna na tmavě šedém papíru. A je to tato chvíle, která lehce natrhne oponu živé vzpomínky a Božena poprvé pocítí neklid. Odtrhne tedy pohled od stromů plujících podél vozovky a otočí hlavu k Vilémovi.

V dalším okamžiku vyletí auto ze zatáčky, prorazí svodidla a poskakuje po kamenitém svahu. Pás se Boženě zařezává do ramene pokaždé, když auto nadskočí. Ozve se rána, auto syčí jako vyplašený had a pak zaboří čumák do jezerní hladiny. Božena naslouchá čvachtavým zvukům kol, jež se protáčejí v bahně a posouvají auto dál do hlubiny. Pak se jejich Volkswagen změní

na člun a chvíli pluje po hladině. Ale pouze na několik sekund. Otevřeným oknem začne do auta vtékat chladná voda, páchnoucí po rybách a řasách.

Viem, jedna láska je vždy prvá. Viem, niečo po nej stále trvá, *zpívá odhodlaně Meky Žbirka, pak ho také spolkne voda.*

Ticho ji probralo a vrátilo zpátky do přítomnosti v podobě dlouhého, černého tunelu, ve kterém prskala a syčela voda. Prošla už jich spoustu. Tunelů, tmavých chodeb, které měly pokaždé jiného pána nebo paní. Některým tunelům vládli minotauři s rozšklebeným obličejem a zaťatými pěstmi. V dalších pak panovalo bezvládí. Vstoupila do nich a pak zase vyšla ven, aniž by tušila, co spatřila nebo s čím se setkala uvnitř. A pak tu byly tunely jako tento.

Lapala po dechu, zmatená jako tonoucí zvíře. Zvířata možná necítí lásku, ale bojí se smrti. Tak jako všichni. Božena se bála vody. A vždycky věděla, že ve vodě zemře.

Nakonec ji proud opět zatlačil pod hladinu, do tmy a do auta, k manželovi, který se utopil v jezeře před bez mála třiceti lety.

Božena si odepíná pás. Vilém otevře oči. Jeho levé oko je plné krve, oříškově hnědá panenka doslova plave v krvi. Je to bizarní matrjoška, tonutí v tonutí. Smrt ve smrti.

„No?“ vybídne Boženu. „Vzpomínej, jak ses sem dostala.“

Božena poslechne. Auto klesá ke dnu a ona společně s ním. Přeje si, aby už nikdy nekleslo až na dno.

ČÁST PRVNÍ

Lidská paměť je taky bludiště – moc věcí se tam ztratí.

Jan Werich

Dcery

Dcery navštěvovaly Boženu každé sudé úterý po celé dva roky od chvíle, kdy do Domu paměti přišla. Starší dcera Marie nyní měla pětačtyřicet a byla stále svobodná. Mladší Libuše žila s manželem Mirkem a dcerkou Nikolou v domku na okraji Znojma. Před svou izolací v Domu paměti je často navštěvovala, zvlášť po narození malé Nikoly. Pohled na její vnučku ji vracel do okamžiků naprostého štěstí, které prožívala, když se jí narodily dcery a byly na ní naprosto závislé. Nemohla se toho nabažit. Pak to ale muselo skončit.

Teď ale bylo teď, což pro Boženu bylo nejdůležitější.

Pětiletá Nikolka seděla na její posteli a v pravidelném rytmu pohupovala nohama visícíma přes její okraj. S blond vlásky po otci a s modrými šaty jí připomínala Alenku, která k ní na pokoj zabloudila králičí norou. Byla pravým opakem své tety, vytáhlé brunety s výraznými rty, která stála u okna a sledovala černá oblaka, rozpínající se po obloze.

Libuše pochodovala po chodbě a něco hlasitě vysvětlovala do mobilního telefonu. Božena ty věcičky nesnášela a odmítala je. Jednak je neuměla ovládat, jednak ji děsily.

„Zlato, říkal jsem ti, ať se ozveš, když se ti bude chtít smrkat," ozval se do ticha káravě Nikolčin otec, který se zvedl ze židle, aby papírovým kapesníkem utřel své dceři protahující se nudli u nosu. Když tak učinil, ještě ji přiměl do kapesníku hlasitě zatroubit. „Zatracená rýma. Táhne se to už přes týden."

Učil na střední škole češtinu a potrpěl si na přesnost. To se odráželo jak v jeho vizáži (perfektní účes, délka jeho vlasů přitom nikdy nepřesáhla dva centimetry, a pečlivě oholená tvář), tak v jeho smyslu pro pořádek. Boženě utkvěl v hlavě pocit z návštěv v jejich domě, během nichž se zdráhala dotýkat nábytku, aby jej snad neušpinila. Pokaždé, když přišel do místnosti, přelétl ji pohledem a utřel všechna byť jen trochu zaprášená místa. Ale jinak to byl příjemný člověk a její dceru upřímně zbožňoval.

„Díky, žes taky přijel, Mirku," poděkovala Božena.

„Copak bych si mohl nechat ujít setkání s mojí oblíbenou tchýní? Navíc tě přece musím občas vidět, abych věděl, že mě máš pořád ráda."

„Blázne!" zvolala s úsměvem. „To víš, že mám."

„Tak to je vše v pořádku."

Z chodby k nim doléhala Libušina slova, jejichž význam jim sice zůstával zatajen, ale rozhodně jim nechyběla naléhavost. Ještě než bylo Libuši třicet, dostala se jako nezávislá kandidátka do městského zastupitelstva, ve kterém působila již čtvrtým rokem. Už za několik měsíců měly přijít nové krajské volby a ty právě byly zřejmě předmětem hovoru na chodbě.

„Bude pršet," prohlásila Marie, když se odvrátila od okna. Byl začátek srpna. V pokoji hučela klimatizace. „Až půjdeme k autu, zmokneme jako psi."

„Vždyť jste sotva přišli."

„Neřekla jsem, že odcházíme, mami."

Blahosklonný tón Mariiny odpovědi se jí nezamlouval, ale byla to jedna ze skutečností, na kterou si musela zvyknout, když začala mít problémy. Svět s ní přestával počítat a se světem logicky i její rodina.

„Ach tak."

„Bolí," ozvala se Nikola.

„Prosím, zlatíčko?"

Vnučka na ni zmateně hleděla, pak se podívala na svého otce.

„Tak jenom zopakuj, cos říkala," vybídla ji Božena mile.

Marie si u okna začala třít nos. „A do prdele."

Vnučka vyprskla smíchy, u nosu se jí objevila nová nazelenalá nudle.

„No tak, Máří," ozval se nespokojeně Mirek a téměř neviditelným pohybem utřel dcerce nos. Věděl, že to tím neskončilo, a proto řekl: „Zacpi si uši, zlato."

Boženina vnučka udělala obličej, ale nakonec podle zvyku přiložila drobné ručky ke svým uším a čekala.

„Proč ji to nenecháte zopakovat?" dožadovala se vysvětlení Božena.

„Protože nic neřekla," odvětila lakonicky Marie.

„Vážně?" Božena zabloudila tázavým pohledem k Mirkovi, který přikývl. „Zvláštní. Slyšela jsem ji."

Marie si odevzdaně povzdechla a vytáhla z kabelky krabičku cigaret. Pak si uvědomila, že je uvnitř zákaz kouření, a tak si do úst vložila cigaretu, aniž by ji zapálila.

„Měl by se na tebe podívat doktor," konstatovala suše.

„Doktor se na mě podívá, až mu řeknu, aby se podíval. Teď bych vám chtěla něco důležitého říct a nemyslím, že by mi v tom mohl nějak pomoct."

V tom okamžiku se do pokoje rázným krokem vrátila Libuše, vždy zářivý úsměv na tváři, nedotčená běsy minulosti. S oblibou nosívala elegantní kostýmky světlé barvy, které zdůrazňovaly její štíhlou figuru. Hezkým obličejem s výrazným obočím a oříškovýma očima se víc podobala svému otci, ale postavu měla po Boženě.

„Tak co jsem prošvihla?" zeptala se nenuceně, zatímco mobil zmizel v kabelce. Božena si přála, aby jej vyhodila z okna, nebo alespoň vypnula, ať už je nikdo neruší.

„Velký věci," pronesla sarkasticky Marie. „Bude slejvák. A máma nám chce něco říct."

Libušin úsměv okamžitě pohasnul. Zmatené pohledy tří žen, z nichž ani jedna pořádně nerozuměla tomu, proč tak dlouho a skrytě bojují, se setkaly. Pak si všimla malé dcerky, která stále seděla na posteli s dlaněmi na uších. „Co to dítě dělá?"

Mirek Nikole pokynul, aby dala ruce dolů. „Nechceš zajít na čokoládu, zlato?"

Vnučka zavrtěla hlavou. „Přišla jsem za babičkou."

Boženě její přiznání vrátilo dobrou náladu. Doširoka se usmála a roztáhla ruce. „Tak pojď za mnou, Nikolko."

Vnučka nezaváhala, přešla k babičce a pohodlně se uvelebila na jejím klíně. Božena ji k sobě přitiskla. Znovu uslyšela „Bolí", ale tentokrát už to neprozradila.

„Tak cos nám chtěla říct, mami?" připomněla Libuše a posadila se vedle svého manžela. Jejich dlaně se bezděčně propletly.

„Chtěla bych prodat náš dům a chtěla bych, abyste si ty peníze rozdělily," vyslovila nahlas myšlenku, se kterou si pohrávala už několik dnů. „Nemyslím, že se do něj ještě vrátím."

Začalo pršet. Kapky nesměle bubnovaly na okenní tabuli.

„Pane na nebi. Musím si jít zapálit," přerušila ticho Marie. „Vážně musím."

„Proč?"

„Protože…" Snad se chystala matce i odpovědět, ale zůstala pouze u prvního slova. „Počkám venku. Pa, mami."

Než stačila Božena cokoliv namítnout, vlepila jí Marie pusu na čelo a zmizela ve dveřích.

„Půjdeme na tu čokoládu," zopakoval Mirek směrem k Nikole. Ta se jen přitiskla víc k babičce.

„Běž, Nikol." Libušin tichý, ale nesmlouvavý hlas donutil vnučku uposlechnout. Sesedla z klína a vložila babičce do ruky obrázek, který po celou návštěvu schraňovala u sebe.

„Jenom pro tebe, babi," upozornila ji Nikolka a usmála se.

„To je nádhera," řekla Božena při pohledu na pestrobarevný obrázek zámku s princeznou na balkónku nejvyšší věže. „Děkuju moc, zlatíčko."

Mirek na ni s jemným úsměvem mávl, chytil Nikolu za ruku a odvedl ji z pokoje, aby se vydali najít automat na instantní čokoládu.

Libuše chvíli počkala, pak si přisedla k matce a vzala její ruce do dlaní. Dívala se jí při tom zpříma do očí, až Boženě přeběhl mráz po zádech z toho, jak moc se podobají očím jejího otce. Dění v pokoji pro ni ztratilo význam. Ocitla se jinde. V labyrintu, jehož chodby jsou příliš široké a vysoké a ve kterém bloudí Minotaur. Slyšela jeho kopyta.

Pojď zpátky. Nebo si pro tebe dojdu.

„Dům už jsme prodali, mami," oznámila jí Libuše tichým hlasem. „Před rokem."

„Cože?"

Libuše naklonila hlavu tak blízko, že se dotýkaly čely. Oči pořád upírala do matčiných. „Ty jsi nás o to sama požádala. A tak jsme to udělali."

Boženu rozbolela hlava. Jako by si z jejího mozku někdo ukousl žvanec a hlasitě chroupal. Na nic z toho si nepamatovala. Sklopila zrak ke svým rozechvělým dlaním.

„Nechci být taková," zašeptala. „Nechci."

„Bude to dobré," zaslechla Libuši. Vděčně k ní zvedla oči. V tom okamžiku ji milovala víc než kdy jindy. Byla to sice lež, ale vyslovená s láskou, které byla schopná jen její mladší dcera.

Božena zavřela oči a pevně ji objala, zatímco z dálky k ní doléhal dusot kopyt.

Údržba

Lukáš Liberda si naprosto přesně pamatoval, kdy poprvé uslyšel slovo *lesba*.

Bylo to na základce. Jeho sestra stála ve frontě na oběd, na sobě měla fialovou flanelovou košili zapnutou téměř až ke krku, kterou doplňovaly tmavě černé podkolenky napnuté, co to šlo, a béžové kraťasy. Světle hnědé vlasy, které jí ještě před týdnem sahaly skoro až k pasu, zkrátila u holiče na centimetr. O svém záměru samozřejmě rodičům dopředu neřekla, zarazili by jí to. Řekla to jenom Lukášovi, včetně důvodu, proč to udělala: jeden kluk na hřišti jí totiž řekl, že se mu její vlasy líbí. Ještě ten týden si je nechala ostříhat.

Lukáš ji sledoval z bezpečné vzdálenosti, zatímco mu jeho kamarád vykládal něco o časopisech, které našel v tátově skříni. Vypadala spokojeně. Před ní stála téměř nehybná fronta dětí, v rukou měly připravené tácy s nezaměnitelným jarovým odérem.

„Uhni, lesbo," zavrčel vysoký kluk s hustým obočím a bradou, z které obezřetně rašilo několik chlupů. Fronta zašuměla, ozval se i smích. Sára narazila ramenem do opěrného sloupu stojícího vedle okna. Do očí jí vystřelily slzy, ale nevydala ani hlásku. Vytáhlý kluk se srostlým obočím na ni mrkl a chystal se pokračovat v řadě dopředu, to už ale Lukáš vyrazil. Trvalo to sotva několik vteřin, kluk se nestačil ani zorientovat, když k němu přiskočil a pěstí pravé ruky jej udeřil do obličeje. Dívky v řadě zaječely, zatímco kluci napjatě očekávali, co bude dál.

„Lukáši, ne!" zvolala Sára, ale Lukáš nehodlal přestat. Byl sice o dva roky mladší než Sára, ale už teď byl skoro stejně vysoký jako ona. Zasadil dlouhánovi další ránu do břicha, ten se zlomil v pase. Vzápětí dostal kolenem do brady. Skácel se k zemi, a kdyby k nim nepřiskočili dozorující učitelé, kdo ví, jak by se situace vyvíjela dál. Jakmile se ruce učitelů dotkly Lukášových ramenou, téměř okamžitě se zklidnil a svaly v jeho obličeji povolily. Pohledem ale stále mířil k dlouhánovi.

„Ještě někdy se jí dotkneš a zabiju tě," pronesl chladným hlasem, v němž se mísila vážně míněná hrozba a láska, kterou choval ke své starší sestře.

Stalo se to před čtyřiadvaceti lety, ale Lukášovi to přišlo jako včera. Dokonce jej v nose zašimral i jarový odér. Zcela jasně viděl vyděšený dlouhánův výraz i rozechvělý pohled své sestry. Každé slovo té výhrůžky myslel naprosto vážně. Jeho sestra už byla i tak dost vyděšená z toho, co se s ní dělo. A nepotřebovala žádnýho dalšího sráče, co by jí to měl připomínat.

Ještě někdy se jí dotkneš a zabiju tě.

Lukáš zůstával i přes protest stehenních svalů v podřepu a rozhlížel se kolem sebe. Světlo z ledabyle zavěšených žárovek stačilo sotva na to, aby viděl obrysy přebytečného harampádí. Půda žlutého křídla, které obývali klienti s paměťovým blokem, sloužila jako odkladiště všech nepotřebných věcí, a že jich bylo požehnaně. Jeden z bývalých údržbářů mu řekl, že právě tady ukryli nacisté ty nejlepší kousky, a tak se několikrát přistihl při fantazírování, že při průzkumu podkroví nalezne nějaký zapomenutý výtvor Alfonse Muchy nebo van

Gogha. Byly to samozřejmě nesmysly. To nejcennější, co kdy našel, byla říšská marka, kterou prodal na Aukru za tři sta korun.

Teď ovšem po žádných cennostech nepátral.

Hledal ty zatracené holuby.

Přilétli dva roky nazpět a od té doby se marně snažil vypátrat jejich hnízdo. Půdy jednotlivých křídel prohledával již potřetí a vzhledem k délce každé z nich to nebyla zrovna krátkodobá brigáda. Dokonce si o holubech pořídil několik knih, aby ty létající potvory lépe pochopil, ale ani to mu nebylo moc platné. Jeho frustrace došla tak daleko, že objednal několik kilogramů avicidu a rozmíchal je do zrní, které nechal nastražit na několika místech.

Živě si vybavoval pohled Macháče, jeho podřízeného, když mu popisoval, kde všude má dávky umístit.

„Není to už trochu moc, šéfe?“ zeptal se po chvíli.

„Není,“ odpověděl stroze.

„Jsou to jenom ptáci. Nikomu neubližujou.“

Pokusil se o úsměv, ale v jednání s lidmi nebyl nikdy moc dobrý. Neštvali ho, prostě jim jenom nerozuměl. „Až to tady jednou dostaneš na starosti, Zdeňku, tak tu pro ně klidně můžeš vybudovat honosnou klec ve tvaru zámku, anebo můžeš rozjet velkochov, pokud o to někdo bude mít zájem. Ale teď je to pořád ještě na mně, takže tě ještě jednou a naposled hezky poprosím, abys rozmístil to krmení tak, jak jsem ti právě popsal. Ti holubi serou na naše sochy a lavičky, jak velmi dobře víš, protože to sám čistíš.“

Zdeněk Macháč, osmapadesátiletý bývalý voják s hustým mrožím knírem a hlavou bez jediného vlásku, si promnul zátylek a rozpačitě pokrčil rameny. „To já vím, ale je… je to legální?“

„Samozřejmě,“ odpověděl Lukáš bez zaváhání, i když to samozřejmě legální nebylo, jak se dočetl na internetu. Ale k čertu s tím. „Zkus to, prosím, stihnout do oběda.“

Macháč to do oběda stihl, ale nebylo to nic platné. Holubi nad jejich areálem kroužili dál a slétávali se v zahradě, kde je někteří z pacientů i přes výslovný zákaz krmili.

Ještě někdy se jí dotkneš a zabiju tě.

To byl postoj, který Lukáš zaujal ke všem životním nepříjemnostem. Prostě je ze svého života nekompromisně odstranil, protože někdy je třeba dát problémům přes hubu.

Jako třeba instruktorovi autoškoly, který mu během zkušební jízdy začal vykládat o tom, jak by všechny ty buzeranty a lesby zavřel do blázince. Lukáš počkal, až bude mít po zkouškách, pak si na něj počíhal večer ve městě a s kuklou na hlavě jej skopal tak, že brečel jako malý kluk. Nevydal ze sebe ani jeden povzdech, jako nějaký bůh pomsty nevyslovil ani hlásku, jenom se na něj dlouze zadíval a pak zmizel do tmy.

Nebo jeho poslednímu šéfovi v Pardubické nemocnici, který mu řekl, že i přes skvělé výsledky nemá na vedoucí pozici nárok, protože ostatní chlapi ho moc nemusí, takže by měli nejspíš „trochu problém poslouchat". Svou řeč doprovázel vševědoucím pohledem, s kterým byl zvyklý sdělovat nepříjemné skutečnosti.

„Pokud chcete radu," prohlásil spiklenecky ředitel a ztišil významně svůj hlas, „tak byste si měl ze zadku vytáhnout to pravítko a někdy se i usmát."

Lukáš zůstal klidně sedět na židli, nehnul jediným svalem v obličeji a díval se na něj upřeně tak dlouho, dokud ho ředitel trochu nervózně nevyzval k odchodu. Popřál mu hezký den a dva dny čekal na svou příležitost, přičemž využil dobré znalosti ředitelových zvyků. Pak jej při polední pauze sledoval až do jeho oblíbené kavárny, natáhl si kuklu na hlavu a na malém parkovišti propíchal všechny čtyři pneumatiky jeho BMW. O dva týdny později dal výpověď.

Když do vás život strčí, vy strčíte na oplátku do něj.

A tak teď znovu číhal na půdě, kterou i napoprvé podle svého názoru prošmejdil velmi důkladně, protože ho zkrátka nenapadalo lepší místo, kde by se ti zatracení ptáci mohli ukrývat. Jediné, co ovšem našel, bylo pár suchých výtrusů. Ale ty ležely i na půdách ostatních křídel. Holubi v podkroví určitě několikrát byli, ale nezdržovali se zde.

Práci v Domě paměti získal před čtyřmi lety, přibližně půl roku po své poslední štaci v Pardubické nemocnici. Po krátkém

telefonátu se vrátil do Šumperka, jeho první kroky vedly do nemocnice, kde našel starého pána ležícího na lůžku onkologického oddělení. Tam se od ošetřujícího lékaře dozvěděl o tátově nádoru, který mu našli ve chvíli, kdy už s ním nešlo nic dělat. Přijal tu zprávu s bušícím srdcem a úzkostí, ale jak už u něj bylo zvykem, nebylo to na něm téměř poznat.

Jejich otec nikdy netrpěl přehnanou dávkou sentimentu. Nijak jim neubližoval, jenom si je prostě nepouštěl příliš k tělu. Většinu času byl zamlklý a rozpovídal se jenom v okamžiku, kdy už měl v sobě pár piv. Po revoluci si otevřel vlastní autodílnu a postupně Lukáše zasvěcoval do tajů své práce. Tím byla Lukášova cesta už předem vytyčená.

Svého otce viděl plakat pouze jednou, a to když jim před patnácti lety umřela máma na selhání ledvin. Táta se zavřel do svého pokoje a dva dny ho neopustil. Lukáše to upřímně překvapilo, protože nikdy neviděl, že by jeho otec k matce nějak zvlášť nápadně projevoval své city. Ale pak pochopil, že otec byl ze staré školy, podle které city patřily mezi čtyři stěny. A věděl, že se v tom otci podobá víc než v čemkoliv jiném.

Když pak seděl u otcovy smrtelné postele, cítil otupělý smutek a přemítal, co budou jeho další kroky.

„Tak už je to tady," oznámil otec suše. Jeho tvář byla propadlá a vypadala přibližně o dvacet let starší než ve skutečnosti byla. „Musíš se teď o všechno postarat."

Pak mu otec řekl, co udělat s životní pojistkou. Řekl mu, že si autodílnu může nechat, nebo ji prodat. A nejdůležitější pokyn si nechal na konec. Tam žádné možnosti nenabídl. Pouze jedinou.

O týden později se sestrou osiřeli.

Po měsíci narazil na internetu na inzerát na pozici vedoucího technické správy v Domě paměti. Kromě správy budovy spadalo do této funkce také zajištění kuchyně, úklidu a prádelny. Dvoufázové výběrové řízení zabralo zhruba další tři týdny a nakonec se se sestrou přestěhovali ze Šumperka do Zurčí, malého města se šesti tisíci obyvateli. Lukáš vybral otcovu životní pojistku a prodal autodílnu. Za symbolický

poplatek dostali k dispozici ve městě prostorný služební byt, který plně pokryl jejich potřeby.

Nové místo. Nový začátek.

Ředitelka sanatoria mu k ruce přidělila dva postarší údržbáře s vojenskou minulostí. Kdekdo na zelené mozky nadával, ale jemu jejich nastavení naprosto vyhovovalo. Nezpochybňovali jeho kvalifikaci ani příkazy. Tedy až na několik výjimek, ale ty stačil vykrýt připravenou argumentací.

Když nad tím nyní přemýšlel, tak čtyři roky, které zde už strávil, byly těmi nejlepšími. I díky ředitelce. Ta ostatně byla důvodem, proč tak důsledně pátral po holubech. Jako v nějaké zatracené pohádce. Pořád se snažil být princem Krasoněm.

Lukáš se přesunul hlouběji do podkroví, mezi předměty překryté hrubými plachtami a stejně tlustými pavučinami. Rozsvítil baterku, protože v této části půdy už byla téměř tma.

Ze zadní části podkroví zaslechl slabý tlukot křídel. Lukáš zbystřil jako ohař, kterého vypustili za liškou. Zadržel dech. Baterkou bloudil po opuštěných prostorách a čekal.

Vrkú. Vrkú.

Ozvalo se to z míst, kde se opíralo o stěnu několik starých fošen. Sklopil baterku k zemi a začal se po kolenou posouvat k úkrytu, odkud zaslechl ptačí zvolání. Představoval si sám sebe, jak se plíží tmou, ve slabém odlesku baterky doširoka rozevřené oči a pevně semknutá ústa.

Když byl fošnám na dosah, znovu se zaposlouchal. Šustění křídel a slabé vrkání. Možná se konečně dostal něčemu na stopu. Tak vidíte. Lukáš Liberda se jenom tak nevzdává. Lukáš Liberda hledá tak dlouho, dokud nenajde.

Natáhl se po jedné z fošen a pomalinku, polehoučku ji odstranil. Nahlédl do vzniklého průzoru, ale pořád nic neviděl. Odsunul druhé prkno. *Vrkú*, pozdravila ho ze tmy dvě malá lesklá očka.

Holub stál na místě a trhaně pohyboval hlavou. Nejspíš se oddělil od svého hejna, přiletěl sem podkrovním oknem a krok za krokem postupoval do tmy tak daleko, že ztratil cestu zpátky. Mohl tu být už několik hodin, ale klidně i dnů.

Holubi byli na lidskou společnost zvyklí, zejména protože je klienti Domu paměti neustále krmili. Lidí se už přestali bát.

Ke své smůle.

Lukáš zvedl pravou nohu v těžké pracovní obuvi a podrážkou přimáčkl holuba ke stěně podkroví. Ten nestačil ani mávnout křídly, překvapeně rozevřel zobák a pak jeho malá hlava s lesklýma očkama přepadla přes špičku boty.

Možná nenajde celé hejno, ale může je také likvidovat jednoho po druhém. Výsledek bude stejný, jenom to zabere víc času.

A pokud něco Lukáš měl, tak to byla trpělivost.

Anh

Svou nejlepší přítelkyni poznala Božena až v okamžiku, kdy už byla většina jejích životních kapitol uzavřená a s žádnou další ve svém životě nepočítala. Když do sanatoria přišla, prvních čtrnáct dnů s nikým nepromluvila. Držela se stranou od ostatních, schovaná ve stínu chodeb a samotě svého pokoje. Ven vycházela pouze kvůli jídlu, a to se posadila k nejodlehlejšímu jídelnímu stolu, aby nemusela s nikým mluvit. Ale i tak slyšela jejich šepotání a vnímala kradmé pohledy. Na ty byla zvyklá už od útlého mládí, ale v obklopení těchto vysokých stěn ji zvláštním způsobem skličovaly a nedokázala jejich tíze odolávat.

Pak jednoho dne našla na nočním stolku vedle postele piškotový zákusek ve tvaru holouběte. Stál na malém porcelánovém talířku lemovaném po kraji motivy rákosů. Zákusek zhltnula tak rychle, že nebyla schopna říct, zda byl dobrý, či nikoliv. Talířek pak chvíli obracela v dlaních (na spodní straně přečetla nicneříkající nápis *Tran Thi Anh*) a po několika vteřinách ho hodila do koše. Z chodby zpoza dveří jejího pokoje se ozýval povědomý hlas z televize, ale nemohla si

vzpomenout, komu patří. Takže si jenom přes hlavu přetáhla polštář, aby hlas přehlušila. Pomohlo to.

Když se probudila, byl už večer. Nejspíš zaspala i večeři, ale bylo jí to jedno, stejně neměla náladu na další pohledy a tajnůstkářské řeči. Obrátila se na bok a právě v té chvíli někdo zaklepal na dveře a vstoupil. Božena zůstala otočená zády, ani se nehnula. Třeba ta osoba usoudí, že Božena spí, a odejde.

„Respektuju, že s nikým nechceš mluvit," ozval se ode dveří zhrublý ženský hlas, „ale zajímá mě jedna věc. Je to proto, že jsi tak namyšlená? Protože kadíš totiž do stejný mísy jako my. Nebo z toho máš prostě strach?"

Božena o strachu něco věděla, to rozhodně ano. Strach byl jedna z věcí, na které nedokázala zapomenout. Byl jako vypálený cejch, zapuštěný hluboko do kůže.

Stačilo málo a byla by odpověděla. Kousla se do rtu.

Žena ve dveřích, která zatím zůstávala pouze hlasem, došla až k její posteli. Božena zavřela oči. Zaslechla povzdech, pak šustění sáčku. Došlo jí, že se žena prohrabává odpadkovým košem.

„Malovala jsem ten talířek několik hodin," pronesla lítostivě. „Živila jsem se tím skoro dvacet let. Celkem slušně, takže by člověk řekl, že na tom něco je. Myslela jsem, že ti to udělá radost. Ale ne každý to musí docenit, to uznávám. Jenom doufám, že ses na něj alespoň mrkla. Kdyby ne, tak ti dám druhou šanci to napravit."

Ze zvuků za svými zády usoudila, že žena postavila talířek zpátky na noční stolek.

„Trochu zpokorni, nebo nebuď taková posera." Krátký povzdech a šouravé kroky ke dveřím z pokoje.

„Budu o tom přemýšlet."

Kroky se zastavily.

Božena zvedla hlavu, ale stále se neotočila. „Proč se o mě staráte?"

„Protože už jsem prostě taková. Celá země má být přece jedna velká šťastná rodina, no ne?"

„To nevím."

„Ale určitě víš, že když s někým mluvíš, máš k němu být otočená čelem, ne zadkem."

Božena se otočila. To, co uviděla, ji překvapilo. Mohlo ji to trknout už z nápisu na dně talířku, ale v tu chvíli tomu nepřikládala příliš velkou váhu. Žena u její postele byla postarší Asiatka, zešikmené oči byly ještě zdůrazněné silnými dioptrickými brýlemi s kostěnou obroučkou, které byly usazené na jejím drobném nosu. Měla špičatou bradu a široké čelo hladké jako z alabastru. Jemný úsměv na ženině tváři donutil Boženu přemýšlet nad tím, jak neotřesitelný musí ten úsměv být vzhledem k reakcím, kterým za svůj život musela jistě nesčetněkrát čelit.

„Hraješ Tien Len?"

„Pro-prosím?"

„Jenom si z tebe utahuju," odtušila Asiatka. „Vejráš na mě, jako bych spadla z Marsu. Člověk by řekl, že už jste si tady na Vietnamce zvykli."

Božena se bránila, seč mohla, ale cítila, jak rudne. Rychle zavrtěla hlavou. „Ne, to ne. Já jenom –"

„Asi bys byla radši, kdybych měla přízvuk, co? Bylo by to… mnohem menší překvapení," uvažovala pobaveně žena. „V tom tě budu muset zklamat. Z Vietnamu toho ve mně moc nezůstalo. Jenom jméno a něco málo. A na to málo už jsem zapomněla. Teda skoro."

Poklepala na klopu svého županu, kde měla přišpendlenou pozlacenou miniaturu rozkvetlého stromu. Pak bez dalšího otálení přisunula k malému stolku uprostřed pokoje dvě židle.

„Já jenom prostě nevím, co to je, to… Tin Lan."

„Tien Len," opravila ji žena. Sáhla do hluboké kapsy županu a vytáhla balíček karet. „Ale nic se neboj. Já taky nevím, jak se hraje. Proto nám bude muset stačit žolík. Jsem v něm mizerná, takže hledám někoho, koho bych mohla porážet. A ty mi připadáš jako snadná oběť. Tak co, půjdeš do toho, nebo je to pod tvou úroveň?"

V první chvíli chtěla Božena mávnout rukou a poslat ženu pryč. Pevně semknula rty a zatnula prsty do kraje postele. Když

ale zvedla oči, setkal se její zrak s pohledem za tlustými skly. Nebyla v něm ani stopa po výsměchu, pouze pochopení a klid.

„Hele, dám ti ještě chvilku, abys sestoupila z toho piedestalu, protože mě už z toho věčného civění nahoru bolí za krkem. No tak. Budu rozdávat. Musíme zůstat v pohybu. Jenom tak máme šanci."

Božena se rozhodla. Slezla opatrně z postele a usadila se na židli. Sledovala hbité ruce ženy naproti, karty se pod jejími prsty poddaly tanci, který popíral gravitační zákony. Ten pohled ji určitým způsobem uklidňoval. Poprvé za dlouhou dobu ucítila, jak ji opouští úzkost z nejistých zítřků a včerejšků, které občas jenom problikly.

„Nemysli si, že to jen tak okoukáš," pronesla žena, které neuniklo, jak upřeně Božena sleduje její hbité ruce. „To jsou roky cviku. S kartama jdou vůbec dělat různý věci. Znala jsem ženskou, co tvrdila, že umí z karet číst budoucnost." Odfrkla si. „Samozřejmě že to jsou kecy. Nicméně ty paničky, co k ní chodily, za to platily slušné sumy. A někdy se prý i trefila."

Asiatka se na karty ve svých dlaních vůbec nedívala, oči upírala na Boženu.

„Tady by se ale neuživila. Protože tady… tady by se spíš hodilo, kdyby člověk uměl kartama popsat minulost, no ne? Za to by mu zdejší nejspíš urvali ruce." Anh se štěkavě rozesmála, brýle jí při tom poskakovaly po nose jako naštvaný pudl. „Protože k popsání budoucnosti nás všech stačí jenom jedna sada pěti karet. Nebo možná tří."

Pokoj znovu naplnil smích, tentokrát s hořkou příchutí.

„Jmenuju se Anh," řekla žena a natáhla k ní drobnou ručku s tenkými prsty. „To je to jméno, co bylo na spodku talířku, který jsi hodila do koše. Je až na konci. Většina z vás to čte špatně. Příjmení je totiž na začátku. To jenom abys věděla."

Božena přikývla. „Omlouvám se. Za ten talířek."

„Hele, to je v pohodě," ujistila ji Anh, ruku stále nataženou. „Teda bude to tak dlouho v pohodě, dokud se mi neodkrví ruka. Nečekáš, že tě políbím na prsten nebo tak něco, že ne?"

Božena zaváhala a pak nataženou ruku pevně sevřela. „To až druhý den."